

VALENTÍNOVI BENIAKOVI

(január) 1969

...ale áno, bolo tu niečo, ponad čím sme sa nevedeli len tak: mne nič, tebe nič, poľahky a potichúčky preniesť. Šomravo sme Ti vyčítali, že Tvoj hlas neznel harmonicky v našom chóre, ba čo sme považovali za chybu Tvojej krásy, Ty si ju zámerne pestoval a staval svetu, čo len nášmu, slovenskému svetu, na obdiv. Keď sme sa pýrili v zahanbení nad tým, čo sa v mene a v údajnom záujme slovenského národa stvára, hrdo si prepožičiaval svoje „srdce divé“, aby znelo ako zvon nad celou krajinou:

„Židia a Česi von!
už idú časy spravodlivé!“

No nebola v týchto časových výrokoch tá bezuzdná vlčia lačnosť a neľudská pomstychtivosť, ktorej sme prosto nerozumeli, do tej miery nás zarážala. Skôr v rozpore s nimi sme pobadali v legendárnej udalosti medzi „Hosanna“ a „Ukrižuj!“, ktorej si dal časovú náplň a personifikoval si ju, že si pred Pilátovou súdnou stolicou zazrel „... i nášho brata zo západu, zrazeného žiaľom na obe kolená a v use-davom plači“. A bolo nám divné — vyznával si sa vo Vigílii — „lebo jeho vídali sme s luzou, ktorá križovala Krista“, a toto bola jedna z príčin, pre ktoré museli sme sa rozísť z domu spoločného. V tomto území myslí a kataklizme osudov, nakoľko sme ešte mohli pochytiť myšlienku na udalosti minulé, pojala nás veľká ľútosť a v hlbokom zamyslení prešla horkosť naša a trúchlili sme nad osudom žalostným.“

Som pripravený na vyčítavé pokarhanie, že sa pokúšam na takejto nepatrnej plôške merať nosnosť a silu Tvojho slova, mohutné vzopretie Tvojich myšlienok. No nedáva mi pokoj pomyslenie, že boli časy, keď si nás vyzýval:

„...za opasok brovning stoknúť a valašku trínať ešte

a spievať, nech hory hučia: my sme garda otca
Hlinku,
z tejto zeme, z tejto zeme už viac ani omrvinku!“
Je pravda, v tom istom „roku úzkosti a vzopätia“
si zaretušoval tento lacný poklad naozaj úzkostlivo
— a preto najpravdivejším — povzdychnutím o tom,
že

„... človeka schvátila sila,
čo v surovosti svojej nezná krásy
a život?

život, ten s večným umieraním hrá si.“

Naozaj? Len takú hravú silu si mu prisudzoval?
Ale veď v Dušičkových veršoch o smrti Francisá
Jammesa „dával si“ životu celkom iné, pozitívne
poslanie, keď si ho, veľkého mŕtveho, s jeho odcho-
diacou pokorou pozdravoval:

„... ako čierny oblak
spí sladko v hrobke tichej,
môj otčenáš hrmí
v ťažkom pokušení zlého,
lebo ja prejsť mám ešte nocou čiernou,
slovenským cintorínom,
jak hrobár,
ktorý zošalel a budí mŕtvych,
lebo dnes moja zem rodná
podrazená
zatriasla sa v kolenách.“

Pozdravujem Ťa, Valent, pri Tvojom jubileu. Po-
zdravujem Ťa úctivo, priateľsky a srdečne.

U nás panuje taký škaredý zvyk zamlčať, čo sme
Ti vyčítali a proste nespomenúť, čo sme Ti voľakedy
zazlievali. No báseň nie je náhodným pošmyknutím
na banánovej šupke. Je zaväzujúcim vyznaním, kto-
ré buď prijímame, buď zavrhneme. Zakúsil si už aj
toto zavrhovanie. Dokonca nadostač. Ale ako dlho
možno — a treba — držať zámlku? Myslím si, že nie
do skonania sveta. Ale tiež nie tak, že proste zakry-
jeme listy, ktoré dávali nášmu bytiu zrejme falošný
zmysel a hajdy ďalej.

V pozostalosti V. Beniaka sa tento list nezachoval, tak-
isto v osobnom archíve L. Novomeského nie je jeho kó-
pia, ani koncept. Uverejňujeme podľa znenia v časopi-

Isteže, nie my sme sudcami stránok, na ktorých sú napísané vety, ktoré sa nám nezdarujú. Ale ponechajme ich na posúdenie histórii.

Tvoj
L. Novomeský

se Romboid 1969, č. 1, s. 14—15, venovanom Beniakovmu jubileu. (Nar. 19. 2. 1894.) Pri tomto texte uviedla redakcia jediný údaj v zátvorke: úryvok z gratulačného listu. Zdá sa, že posledné odseky patria na začiatok listu.

Zachovali sa len dva začiatky konceptov Beniakovej odpovede Novomeskému. Beniakove vysvetlenia sa týkajú nielen citovaných veršov, ale vlastne jeho postojov za Slovenského štátu. V prvom rukopisnom koncepte píše (v tomto i druhom nahrádza omylom slovo úvodzovky zátvorkami — ponechávame jeho verziu):

„Milý L. Moje dva veršové riadky dal si síce do zátvorky... ako je i v originále, ale zabudol si (ako i mnohí), že sám by som autorstvo odmietol a teda si ich neprivlastňoval, ako ich Vy privlastňujete mne. Vy takisto dobre viete ako ja, že toto heslo tu bolo, kde sa vzalo, tam sa vzalo, ale tu bolo, ja som ho nevymyslel, iba komentoval v tej básni, myslím []: génus národa nie je lokálpatriotom. A keď si už citoval, mal si uviesť i verš z predchádzajúcej knižky:

a či brat ten tu zostane

a prídu ešte hostia k tomu?

Teda skepsa na celej čiare, nič krvožiznivého.

Ináč Ti ďakujem za Tvoj citát. Tento sa rozchýril o mne v 45. roku a to bol môj najväčší hriech. A ja som sa nemohol ozvať a brániť. Škoda, že ste to nezverejnili vtedy, bol by som si [] svedomie. Vinný som totižto tým citátom v zátvorke. Ale za takéto citáty sa nikde nikto neprenasleduje a nevešia. Ja som písal básnický denník už [] u vzopätia od 24. IX. 1938 do 1. X. 1939. Písal som ho vedome, komentoval som udalosti ako svedok pre budúce pokolenia. Chválil som aj hanil, múdro i menej múdro, podľa svojich schopností a slov. presvedčenia. Čo bolo dobré a správne a čo zlé a naivné, to rozrieši a rozsúdi čas. Ja som vedel, že zažívame všeličo, i chválu i hanu podľa konštelácií panujúcich hviezd. I stalo sa a som na odchode. Nič som nezatajil a neprikryval. Som za pravdu, osobnú, národnú bojoval, i za pravdu ľudskú.“

Druhý koncept má nápis Úvodzovky a Beniak v ňom píše: „Keď človek vo svojej práci použije citát, dá ho do úvodzoviek, aby neplagizoval, čiže neprisvojoval si to, čo nie je jeho. Takýto citát som ja použil vo svojej básni Slov. jeseň 1938 z 8. X. 1938 v zbierke Vigília: „Židia a Česi von“.

Neprisvojil som si ho, dal som ho do zátvorky, ale vy ste mi ho prisvojili a nesiem jeho následky cez 30 rokov. Hoci mojou [] tejto [] bolo: Génus národa nie je lokálpatriotom.

Bár srdce divé tu bolo, bolo ich milióny v pochodoch [] a za lampiónmi, ale ja som medzi nimi nebol, ja som na to ináč hľadel. Skepticky, podľa môjho básnického naturelu. Génus národa nie je lokálpatriotom. Jasnejšie to máš na pred. strane:

a či brat ten tu zostane
a prídu ešte hostia k tomu?

Čiže básnik vo svojej skepse trošku videl a nebol tak velice sprostý.

Teda vráťme sa k mojej osobe. Prehlasujem na svoju česť, že žiadneho Čecha ani Žida nemám na svedomí. Snáď len trošku tak teba, že si sa v tých časoch domov vrátil.“

Novomeský v niekoľkých životopisoch uvádzal, že sa v novembri 1939 vrátil z Prahy na Slovensko na pokyn ilegálneho vedenia KSC, ako aj preto, že nemal prácu a hrozilo mu zatknutie. Spolok slov. spis. (predseda J. Jesenský, tajomník V. Beniak) mu v lete 1939 poslať podporu. Beniak mu možno dal aj záruku, že sa mu v Bratislave nič nestane a tak urýchlil jeho návrat. Je to však len nedoložený predpoklad.